

Я. В. Леонов

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту фізичної культури
Харківської державної академії фізичної культури, Харків, Україна, leonov.yaroslav.2017@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8837-5744>

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА РОЗВИТКУ СПОРТИВНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ КРИЗИ

Анотація. У статті розглянуто важливий напрям економічного розвитку – розроблення ефективної управлінської політики в умовах кризи. Зазначено, що впровадження сучасних підходів до розбудови спортивної індустрії сприятиме формуванню якісного людського капіталу. Проаналізовано особливості та окреслено основні світові тенденції її поступу. Запропоновано приділяти більшу увагу введенню спортивно-оздоровчих програм, котрі слугують зміцненню людського капіталу. Актуальний підхід до управління розвитком спортивної індустрії передбачає наявність активного підприємницького середовища, втілення нових форм і методів такого управління під час кризи. Підкреслено, що держава, створюючи умови для забезпечення здоров'я нації, збалансованої розбудови цієї індустрії, формує свідомість суспільства стосовно адекватного розуміння кожною людиною завдань, котрі стоять перед нею, а також своєї ролі в реалізації європейського вибору України, просування ідеї єдності європейських країн, цінностей і стандартів зі збереженням національних традицій.

Ключові слова: спортивна індустрія, стратегічний розвиток, фізична культура і спорт, фізична активність, державна політика, фінансове забезпечення, людський капітал.

Табл. 1. Літ. 21.

Yaroslav Leonov

Ph .D. (Economics), Associate Professor, Kharkiv State Academy of Physical Culture,
Kharkiv, Ukraine, leonov.yaroslav.2017@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8837-5744>

WORLD TRENDS AND UKRAINIAN PRACTICE OF SPORTS INDUSTRY DEVELOPMENT UNDER THE CRISIS

Abstract. The article considers an important area of economic development - the formation of effective management policy in a crisis. The conditions in which this policy is formed for many countries are defined as the regime of the new economy, in which the main resource, the generator of economic development is human capital. The implementation of such a policy is possible with the use of modern management technologies, creating conditions for the disclosure of innovative, entrepreneurial component of all organizations in the sports industry. It is noted that the introduction of modern approaches in the policy of development of the sports industry will ensure the formation of quality human capital. Features and the basic world tendencies of development of the sports industry are analyzed. Funding of health sports is one of the EU's priorities. Providing public and private funding focuses on three main aspects: changes in other policy areas; EU financial instruments; exchange of best practices between different organizations and EU Member States. Support for the sports industry in Canada involves many stakeholders, including the Government of Canada, the private sector, provincial and territorial governments, multiservices and national sports

© Леонов Я. В., 2020

organizations. In the construction of modern practice in the development of the sports industry, it is proposed to pay more attention to the implementation of sports and health programs that affect the strengthening of human capital. The developed approach reflects the logic of ties between structural elements and the technology of managing the development of the sports industry in a crisis. It is determined that the state creating conditions for the development of a healthy nation, intensifying the reform processes of balanced development of the sports industry forms the consciousness of Ukrainian society to adequately understand the tasks facing each person, as well as its role in implementing Ukraine's European choice, promoting European unity and European values, and standards without losing their historical, national traditions.

Keywords: sport industry, strategic development, physical culture and sport, physical activity, public policy, financial providing, human capital.

JEL classification: H12, L83, O15.

Я. В. Леонов

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента физической культуры Харьковской государственной академии физической культуры, Харьков, Украина

МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И УКРАИНСКАЯ ПРАКТИКА РАЗВИТИЯ СПОРТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Аннотация. В статье рассмотрено важное направление экономического развития – разработка эффективной управленческой политики в условиях кризиса. Отмечено, что внедрение современных подходов к развитию спортивной индустрии будет способствовать формированию качественного человеческого капитала. Проанализированы особенности и определены основные мировые тенденции ее развития. Предложено уделять больше внимания введению спортивно-оздоровительных программ, служащих укреплению человеческого капитала. Актуальный подход к управлению развитием спортивной индустрии предполагает наличие активной предпринимательской среды, внедрение новых форм и методов такого управления во время кризиса. Подчеркнуто, что государство, создавая условия для обеспечения здоровья нации, сбалансированного развития этой индустрии, формирует сознание общества относительно адекватного понимания каждым человеком задач, стоящих перед ним, а также своей роли в реализации европейского выбора Украины, продвижении идеи единства европейских стран, ценностей и стандартов с сохранением национальных традиций.

Ключевые слова: спортивная индустрия, стратегическое развитие, физическая культура и спорт, физическая активность, государственная политика, финансовое обеспечение, человеческий капитал.

Динамічні соціально-економічні процеси у світі, стрімкий розвиток інформаційних і цифрових технологій, політична й економічна нестабільність, екологічні проблеми, зміна культурних цінностей істотно впливають на стартові позиції окремих країн, їхні ресурсний потенціал і національні особливості. У зв'язку з цим головним завданням державних органів управління є формування нових цільових установок та застосування сучасних підходів, зокрема, до управління розбудовою галузей і секторів економіки, підприємств та організацій. У складних умовах господарювання економічні суб'єкти самостійно формують свої активи, впроваджують інновації й новітні технології. Для більшості вітчизняних підприємств і

організацій характерні значна зношеність основних фондів, ресурсовитратність, низькі якість продукції та послуг і рівень заробітної плати, брак висококваліфікованих фахівців та фінансування, обмежені можливості залучення інвестицій, недосконалість законодавства, що загалом негативно впливає на їх конкурентоспроможність, а отже, й на стійкий довгостроковий розвиток.

Зазначене великою мірою стосується також організацій спортивної індустрії, які виконують соціальну функцію – формують суспільну свідомість здорового способу життя. Ця індустрія дедалі більше підпадає під вплив зовнішніх факторів, таких як умови державного фінансування, розвитку підприємництва та можливості залучення інвестиційних ресурсів, стабільність нормативно-правового поля, корпоративні й національні інтереси.

Підґрунтям досліджень у контексті сучасних тенденцій функціонування світової й національної економіки, взаємодії держави, громадськості, бізнесу та науки є праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В. Андрефф, В. М. Гець, А. О. Двігун, Є. В. Імас, Ю. П. Мічуда, М. Портер [1–5] та ін. Однак багато теоретичних і практичних питань економічного розвитку під час кризи потребують подальшого вивчення, зокрема стосовно розроблення й впровадження системи управління розбудовою спортивної індустрії з урахуванням передової світової практики, що створює умови для стійкого, довгострокового зростання, використання інноваційних технологій і підвищення конкурентоспроможності.

Метою статті є окреслення основних проблем та перспектив розвитку спортивної індустрії в контексті світових тенденцій і української практики в період кризи.

В епоху нової економіки формування ефективної стратегії сталого розвитку спортивної індустрії передбачає насамперед оцінювання ресурсного потенціалу (кадрового, інноваційного, інвестиційного, фінансового), розроблення та впровадження фінансово-економічного моніторингу, інноваційних технологій управління організацією й маркетингової орієнтації в ринковому середовищі. Тому важливу роль у формуванні політики економічного розвитку держави (території), окремого економічного суб'єкта відіграє реалізація власних, відмінних від типових, стратегій і механізмів сталого розвитку, на чому й необхідно зосередити науковий пошук при вивченні найкращого світового досвіду.

Умови, в котрих цей пошук здійснюється для багатьох країн, зараз визначено як режим нової економіки (економіки знань), коли головним ресурсом, генератором розвитку останньої стає людський капітал. Це незаперечний факт, але нам видається доречним зробити ряд уточнень розуміння нової економіки. По-перше, поділ країн на стабільні, перехідні, інертно відсталі є не зовсім правомірним. Із позицій реальної оцінки світового розвитку всі вони перебувають у “пошуковому режимі” (держави ЄС, США, Японія, Китай, Україна та ін.). Тільки в кожній своїй характер змінної ситуа-

ції й політики. По-друге, жодна модель – ні світова (єдина модель економічного розвитку), ні окремих країн – не може слугувати робочим інструментом проведення реформ на рівні економічного суб'єкта, галузі, регіону. Специфіка визначає основне коло завдань, а концептуальна модель лише враховується для зниження рівня ризику. По-третє, стратегія і тактика на конкретних економічних об'єктах здебільшого наразі відокремлені. Втім, необхідно розглядати їх разом та створювати єдиний механізм управління стійким розвитком. По-четверте, підприємництво і свобода виступають як соціально-економічний феномен, публічне управління й державне регулювання – як феномен забезпечення економічної цілісності та нормативних засад у системі ділових (господарських) відносин, але всі вони працюють на єдиній інформаційній базі. І сам рівень цієї бази та інформаційних технологій є ключовим фактором досягнення успіху й держави загалом, і окремого економічного суб'єкта.

Ці уточнення дають нам чіткіше уявлення для вироблення так званих стратегій згоди та правил конкурентної боротьби на основі парадигми розуміння перебігу соціально-економічних процесів, провідним напрямом котрих є розвиток соціального й людського капіталу з використанням можливостей спортивної індустрії як складової державної соціально-економічної політики.

Спортивна індустрія включає не тільки ринок відповідних товарів і обслуговування, послуг тощо, а й пропаганду здорового способу життя, залучення населення до занять фізичною культурою, організацію масових спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів, спонсорство, продаж прав телетрансляцій, трансфертні угоди та ін. Основними суб'єктами цього ринку є різноманітні спортивні організації олімпійського, паралімпійського, дефлімпійського, неолімпійського спорту, спорту для всіх, фітнес-індустрії, а також забезпечуючі організації – виробники товарів і послуг.

На сучасному етапі політика багатьох держав світу побудована на розумінні того, що спортивна індустрія має великий потенціал у контексті сприяння сталому розвитку та створенню нових робочих місць завдяки позитивному впливу на соціальну інтеграцію, освіту, підготовку кадрів і здоров'я населення. Отже, є потреба в розробленні дієвого механізму розвитку вказаної індустрії для формування міцної, енергійної, конкурентоспроможної нації.

Соціально-економічний аналіз засад безпечного розвитку суспільства дає можливість теоретичного обґрунтування й практичної реалізації таких заходів, які допомагають максимально уникати негативного впливу зовнішнього середовища. Здоров'я, згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, є станом повного соціального, біологічного і психологічного благополуччя людини, а не тільки відсутністю хвороб і фізичних вад. Встановлено, що здоров'я людини на 50 % залежить від способу життя, майже на 20 % – від впливу навколишнього середовища, ще на 20 % – від генетичної компоненти (спадковості), на 10 % – від доступності та якості медич-

ної допомоги [6]. Глобальні витрати, пов'язані з недостатньою фізичною активністю, оцінюються в 54 млрд дол. США (у вигляді прямих витрат на медичну допомогу, 57 % котрих припадає на державний сектор), а витрати внаслідок зниження продуктивності праці – у 14 млрд дол. Регулярна фізична активність відіграє ключову роль у профілактиці й лікуванні неінфекційних захворювань, що є причиною 71 % усіх випадків смерті у світі. Відсутність фізичної активності визначено четвертим основним фактором ризику глобальної смертності [6].

У 1970-х роках країни почали брати активну участь у розбудові спортивної індустрії, а в 1990-х це стало необхідністю. І йдеться не тільки й не так про фінансову участь, як про державний вплив на цю індустрію та розуміння ролі спорту в житті сучасного суспільства. Форми такої участі відрізняються по країнах, однак серед них є дві головні:

- 1) інвестиції з боку центральних і територіальних органів управління;
- 2) створення нормативно-правового поля для ефективного функціонування організацій спортивної індустрії.

У країнах – лідерах у цій індустрії чітко виокремлені основні та забезпечуючі види діяльності. До перших належать: спорт для всіх (або масовий спорт), спорт вищих досягнень (олімпійський) і професійний спорт. За розвиток масового спорту відповідають територіальні органи управління (регіональні, муніципальні й місцеві органи влади), котрі витрачають на нього до 5 % загального обсягу бюджетних коштів, спорту вищих досягнень – національні та громадські спортивні організації, професійного – приватні комерційні структури з невеликою часткою допомоги з боку муніципалітетів і місцевих органів влади. Останніми роками в ряді країн спостерігається тенденція посилення ролі держави й місцевих органів влади в розбудові масового спорту та його оздоровчих видів із метою подолання демографічної кризи.

Найважливішим документом світового значення у сфері спорту є Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту [7], згідно з котрою кожна людина має право на доступ до цієї сфери; розвиток фізичних, інтелектуальних і моральних здібностей за допомогою фізичного виховання і спорту має бути гарантовано й у системі освіти, й у інших сферах суспільного життя.

Крім того, у Європі поставлено мету дозволити кожній людині займатися спортом, гарантувати можливість здобувати знання з фізичного виховання та опановувати основні фізичні навички, займатися спортом і фізичними вправами в безпечних для здоров'я умовах, а також поліпшувати свої показники в спорті для кожного, хто проявляє інтерес та має відповідний хист. Проголошено принцип доступності спорту для всіх та визначено роль і відповідальність місцевої влади в його реалізації.

Таким чином встановлено основні принципи регулювання розвитку спортивної індустрії, а саме: можливість займатися фізичними вправами для кожного без дискримінації за будь-якими ознаками; державне регулювання розвитку мережі спортивних споруд та доступності спорту. Крім того,

різні країни залежно від специфіки соціально-економічного й політичного устрою формують власні умови для розвитку спортивної індустрії, створення, відновлення та поповнення її ресурсної бази як підґрунтя функціонування. У багатьох європейських країнах це залежить від державного регулювання. Партнерство між урядом і організаціями такої індустрії на практиці приводить до формування національної спортивної політики.

Наразі спостерігається глобальна тенденція зменшення кількості фізично активних людей. Наприклад, рівень фізичної активності громадян держав – членів ЄС (віком від 15 років і старше) становить у середньому 14 % загальної чисельності населення [6]. Для розв'язання цієї проблеми вживаються різні заходи. Так, Єврокомісія визначає фізичну активність, що сприяє зміцненню здоров'я, основою своєї спортивної діяльності. Організація спорту в Європі за допомогою некомерційних клубів формує активну громадянську позицію, сприяючи виявленню актуальних проблем у цій сфері, а також усвідомленню населенням, що у спорті рівні можливості й відкритий доступ до занять гарантуються лише в разі його активної участі. При цьому стає фінансування масового спорту є одним із пріоритетів ЄС. Необхідність забезпечення надійнішого державного і приватного фінансування охоплює три ключових аспекти: нормативні зміни (законодавства про конкуренцію, правил державної допомоги, положень про функціонування та розвиток внутрішнього ринку, податкової політики); фінансові інструменти (програми й фонди) ЄС; обмін передовим досвідом між різними організаціями та державами-членами [8]. Варто наголосити: у 2018 р. фінансування масового спорту більшістю держав ЄС здійснювалося з місцевих бюджетів, а громадяни збільшили свої витрати на заняття фізичними вправами в середньому на 23 % порівняно з попереднім періодом [9].

Так, за розподілом коштів на масовий спорт у країнах ЄС виокремлюють декілька моделей фінансування [1; 4; 8; 9]. Перша модель характерна для групи країн Північної й Західної Європи, де спостерігається активна участь населення в спортивній діяльності (близько 20 % громадян) та доволі високий рівень і приватного, і державного фінансування. До цієї групи входять Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Швеція й Кіпр. У цих країнах середній показник сімейних витрат є низьким завдяки значній державній підтримці, чималим надходженням із інших джерел та високому рівню ВВП на одну особу. Ключовими питаннями для групи є майбутні тенденції державного фінансування масового спорту, особливо під кутом зору впливу такого фактора, як старіння нації, активного залучення коштів приватного сектору у формі спонсорства, дотацій тощо.

Друга модель поширена в країнах Середземноморського регіону, а саме Греції, Італії, Мальті та Іспанії, де масовий спорт має меншу державну підтримку, проте населення демонструє готовність витратити власні кошти на спортивно-оздоровчі послуги, й такі витрати вищі порівняно з державними, а також із сімейними витратами на масовий спорт у країнах першої гру-

пи. В зазначених країнах державне фінансування розвитку масового спорту становить приблизно половину витрат населення в розрахунку на одну особу, рівень участі в такому спорті (членство в спортивних клубах) – 5–10 % [8; 9].

Зарубіжний досвід розбудови спортивної індустрії показує, що територіальний принцип поділу управлінських функцій дає можливість чітко розмежувати компетенцію й відповідальність центральних і місцевих органів управління. Завдання перших полягає у створенні сприятливих умов для розвитку спортивної індустрії, другі зосереджені переважно на піднесенні спорту для всіх.

У Німеччині, наприклад, система територіального управління спортом передбачена на конституційному рівні. Загальне управління розвитком спортивної індустрії здійснюється урядами земель спільно з федеральною владою, національними спортивними організаціями, містами, громадами. Пріоритетними визначено, зокрема, такі напрями: спорт для всіх, спорт у школах і підготовка викладачів фізичного виховання; студентський спорт; будівництво й модернізація спортивних споруд; створення сприятливих умов для спорту вищих досягнень; допомога спортивним клубам і командам.

У Міністерстві у справах молоді та спорту Франції функціонують два управління з питань спорту, котрим підпорядковуються шість бюро: фінансове, міжнародне, спорту вищих досягнень, політики розвитку видів спорту, управління закладами централізованої підготовки спортсменів, науки, спортивного інвентарю й обладнання. Як зазначає відомий французький учений-економіст В. Андрефф, діяльність місцевих органів влади у сфері розвитку спорту охоплює три основних напрями [1]: 1) будівництво та модернізація спортивних споруд із урахуванням потреб населення; 2) організація різних видів фізичної активності і спорту для всіх груп населення; 3) фінансування.

За результатами аналізу зарубіжного законодавства встановлено, що фінансування розбудови спортивної індустрії забезпечується головним чином за рахунок надходжень із державного бюджету, субсидій регіональних і місцевих органів влади, коштів різних громадських фондів, оплати населенням спортивно-оздоровчих послуг, власної комерційної діяльності спортивних організацій.

У Фінляндії законодавчо регламентується надання прямої фінансової допомоги, а також пільгового кредитування з боку держави із метою створення належних умов для розвитку спортивної індустрії та забезпечення рівних можливостей участі в спортивній діяльності для всього населення. Державне фінансування, підтримка й кредитування здійснюються з коштів, отриманих від проведення національних лотерей. Муніципалітетам, а також спортивним організаціям надаються пряма грошова допомога та пільгові кредити на будівництво, придбання спортивних споруд, призначених для задоволення потреб населення у спортивно-оздоровчих послугах. Такі

самі форми має підтримка держави задля поліпшення матеріально-технічної бази. Максимальний обсяг допомоги може сягати 90 % суми всіх витрат. Держбюджет щороку виділяє певні кошти для надання фінансової допомоги національним спортивним організаціям відповідно до переліку, затвердженого урядом Фінляндії. Серед організацій, котрі мають право на державне фінансування – зареєстровані асоціації, орієнтовані на розвиток комплексів загальнозміцнюючих фізичних вправ, фізичного виховання і спортивної науки. Державні дотації надаються також на формування трудових ресурсів, науку й наукове обслуговування спорту [8; 9].

Як зазначалося, зниження фізичної активності населення є світовою проблемою, яка негативно впливає на стан здоров'я людини, тривалість життя та в цілому на економічне зростання держави. Зокрема, така тенденція спостерігається в Канаді, США й Австралії (таблиця).

Підтримка спортивної індустрії в Канаді передбачає залучення багатьох зацікавлених сторін, у т. ч. уряду, приватного сектору, провінційних і територіальних органів влади, мультисервісних служб та національних організацій. Уряд Канади є найбільшим інвестором у спортивній системі, провінційні й територіальні органи влади, приватний і некомерційний сектори теж фінансують програми з підтримки участі в масовому спорті. При цьому більшість коштів (91 %) на рекреаційні й спортивні послуги витрачається з бюджетів об'єднаних провінційно-територіальних і місцевих органів влади, тимчасом як на федеральний уряд припадає найменша частка коштів, а витрати населення збільшуються з кожним роком (темп їх приросту у 2018 р. проти 2009 р. становив 45,4 %) [10].

У США залучення населення до фізичної активності забезпечується головним чином завдяки програмам та ініціативам Президентської ради з питань спорту, фітнесу та харчування. Серед фітнес- і спортивних центрів країни переважають комерційні організації (86,6 %). До того ж населення

Таблиця. Частка фізично активного населення в окремих країнах світу у 2011 і 2018 рр., %

Країна	2011	2018
Канада	75,0	72,0
США	51,6	50,9
Китай	28,2	33,9
Японія	42,5	51,5
Австралія	65,0	60,2

Складено за: Statistics Canada / Database Statistics Canada. URL: <https://www.statcan.gc.ca/eng/subjects/index?MM=1>; Data and statistics / Database Centers for Disease Control and Prevention. URL: <https://www.cdc.gov/nccdphp/dnpao/division-information/data-stats/index.htm>; National Public Finance Revenue Statement / Database Ministry of Finance of the People's Republic of China. URL: <http://yss.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/caizhengshuju/>; Survey on Physical Education and Sports Facilities / Database Portal Site of Official statistics of Japan. URL: <https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&toukei=00402101&tstat=000001088795&second2=1>; Browse statistics / Database Australian Bureau of Statistics. URL: <http://www.abs.gov.au/browse?opendocument&ref=topBar>.

вимушене витратити дедалі більше коштів (темп їх приросту у 2018 р. порівняно з 2010 р. досягнув 63,4 %) [11].

Розвитку спортивної індустрії в Китаї сприяє здійснення реформ та інновацій завдяки узгодженим діям уряду й департаментів, об'єднанню національних і ринкових інститутів, використанню повною мірою сучасних науково-технічних досягнень. У 2018 р. обсяг державних витрат на масовий спорт скоротився на 9 % проти попереднього року [12].

У Японії чисельність фізично активного населення зростає за рахунок тісної й ефективної співпраці спортивних організацій та відповідних організацій у інших галузях, а також просування заходів з підвищення ефективності експлуатації спортивних споруд та управління ними [13].

Великою проблемою в Австралії є нерозвиненість спортивної інфраструктури. Спостерігається тенденція зменшення державного фінансування рекреаційних та спортивних послуг: у 2018 р. воно скоротилося на 38,3 % порівняно з 2011 р.; водночас витрати населення на спортивно-оздоровчі послуги за цей період збільшилися на 29,7 % [14]. Уряд прагне до активної співпраці урядових структур із відділами охорони здоров'я, освіти і транспорту, а також із організаціями, що надають медичну допомогу.

Слід зауважити: за останніх 50 років у Японії, Канаді, Австралії та інших країнах завдяки державній політиці, спрямованій на створення умов для широкого впровадження в повсякденне життя різних форм рухової активності в органічному поєднанні з раціональним харчуванням, боротьбою зі шкідливими звичками й забрудненням навколишнього природного середовища, смертність людей молодого та середнього віку значно знизилася, істотно збільшилася середня тривалість життя, помітно підвищилася життєздатність населення, що, безперечно, сприяло значному економічному зростанню [1; 6].

Для України характерні такі проблеми: скрутний соціально-економічний стан, демографічна криза, знецінення традиційних норм моралі, погіршення стану здоров'я населення, що нерозривно пов'язано з невідповідністю механізмів управління й ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту вимогам сучасності та світовим стандартам, а також, головне, з відсутністю сталих традицій і мотивації для підвищення фізичної активності за рахунок розвитку масового спорту як важливого фактора благополуччя громадян.

Головним завданням державної політики розбудови спортивної індустрії, згідно з Міжнародною хартією фізичного виховання та спорту, Білою книгою про спорт, Державною цільовою соціальною програмою розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, Національною стратегією з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року "Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація", Стратегією розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, є формування свідомої потреби суспільства у здоровому способі життя, заняттях фізичною культурою як основних засадах здоров'я та довголіття [7; 8; 15–17]. Така політика

повинна ґрунтуватися на системному підході до розв'язання проблеми здоров'я й фізичної активності населення, починаючи з родини, дитячого садка. Необхідно розбудовувати сучасну спортивну інфраструктуру, проводити широку кампанію, що спонукатиме населення до фізичної активності, вдосконалювати нормативно-правову базу, збільшувати державну підтримку спортивно-оздоровчого руху, забезпечувати тісну взаємодію в цьому напрямі влади, громадськості, науки та бізнесу.

Стан здоров'я людей безпосередньо пов'язаний із рівнем фізичної культури. На жаль, останніми роками в засобах масової інформації, рекламі не завжди превалюють цінності здорового способу життя [6; 9]. На сьогодні в Україні виникла складна ситуація з фізичним станом громадян, зокрема дітей і молоді. Так, лише 10 % випускників загальноосвітніх шкіл можна вважати здоровими, близько 70 % громадян мають хронічні захворювання [18]. Скорочується чисельність населення, середня тривалість життя, Україна перебуває серед країн-лідерів за об'ємом споживання алкоголю та кількістю курців, загрозливих масштабів набула гіподинамія дітей і підлітків. При цьому падає загальний рівень фізичної активності населення. Якщо в 1990 р. в Україні фізичною культурою і спортом займалися 11 млн осіб (21,2 % населення), то у 2019 р. – 5,2 млн осіб (12,3 %) [19; 20].

Функціонування національної економіки в умовах кризи не сприяє створенню ринкових засад розбудови спортивної індустрії, зокрема фізичної культури і спорту. Вітчизняний бізнес не зацікавлений у розвитку ринку спортивно-оздоровчих послуг, про що свідчить невелика кількість спонсорів та їх низька активність у підтримці фізкультурно-спортивних заходів. Зате спостерігається позитивна динаміка фінансової підтримки цієї сфери з боку держави. Відповідно до Закону України “Про Державний бюджет України на 2021 рік”, видатки на розбудову вітчизняного спорту, проведення молодіжної політики й національно-патріотичне виховання зростуть у 2,7 раза порівняно з 2020 р., до 7,76 млрд грн. Структурно кошти розподіляться таким чином: молодіжна політика та національно-патріотичне виховання – 75,2 млн грн; наукові дослідження і спортивна медицина – 42,9 млн; спорт осіб із інвалідністю – 777,2 млн; спорт вищих досягнень – 2,4 млрд; спортивна інфраструктура – 1,6 млрд грн [21].

Однак збільшення фінансування спорту іноді помітно відстає від реального зростання цін на ресурси, різні спортивні товари й послуги, що негативно впливає на виконання державних і регіональних спортивно-оздоровчих програм. На сучасному етапі відбувається формування нової державної політики, орієнтованої на децентралізацію системи управління, розбудову дієвого та спроможного місцевого самоврядування на засадах узгодження політики секторального й просторового розвитку, сприяння розвитку людського капіталу і громадської ініціативи та налагодження партнерської взаємодії на рівні “держава – регіон – громада” [2; 3]. Однією зі складових програм розбудови держави в напрямі децентралізації є створення ефективної системи територіального управління з метою забезпе-

чення спроможності місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення й особливо розвитку спортивної індустрії.

Як зазначалося, за таких умов пріоритетним напрямом гуманітарної політики держави має стати розбудова спортивної індустрії, що дасть можливість забезпечити оптимальну рухову активність людині впродовж усього життя, а некомерційним спортивним організаціям – змінити форми та методи діяльності, розширити її напрями.

Теперішній стан здоров'я населення України, на нашу думку, можна охарактеризувати як кризовий: із 1991 р. смертність у країні перевищує народжуваність; середня тривалість життя, очікувана при народженні, є чи не найнижчою за всі останні десятиліття; різниця за цим показником між чоловіками й жінками в багатьох регіонах країни сягає 10 і більше років, що переважає біологічну розбіжність та відображає надсмертність чоловіків [6]. Причинами кризи є: відсутність у великої частини громадян навичок здорового способу життя, деструкція суспільства й незадовільне матеріальне становище населення, забруднення навколишнього природного середовища, не завжди достатня й доступна медична допомога тощо.

Загальне поліпшення якості життя (що являє собою систему кількісних і якісних показників загального споживання населенням природних, матеріальних і духовних благ, ступінь задоволення потреб у цих благах на даному етапі розвитку суспільного виробництва й економічних відносин) створює соціально-економічні передумови для прискорення науково-технічного прогресу та підвищення продуктивності праці. Інтегральна оцінка соціального ефекту виражається потенційною продуктивністю суспільної праці. Кількісна характеристика соціального ефекту – надзвичайно складна наукова проблема. Можна назвати два головних напрями її розв'язання: визначення зворотного впливу соціальних досягнень (підвищення якості життя) на продуктивність суспільної праці й економічну ефективність суспільного виробництва та розроблення інтегрального показника якості життя населення. Остання відображає добробут громадян і характеризується величиною реальних доходів на одну особу, обсягом та структурою споживання товарів і послуг, рівнем і динамікою цін на основні предмети споживання й види послуг, тривалістю робочого й вільного часу, житловими умовами й послугами природного середовища, що оточує людину, рівнем освіти, медичного обслуговування, станом здоров'я, середньою тривалістю життя, а також можливістю задоволення інших потреб людини.

Таким чином, нова державна політика розвитку спортивної індустрії під час кризи повинна передусім орієнтуватися на людину та саме на цій основі будувати стратегію стійкого, довгострокового розвитку, впроваджуючи інновації в державний сектор управління та модернізацію державних адміністрацій. Разом із тим суб'єкти економічних відносин повинні об'єктивно оцінювати власний ресурсний потенціал, рівень його використання і свої підприємницькі можливості, для того щоб ефективно працювати, забезпе-

чуючи розвиток зазначеної сфери, виконання складних завдань у процесі модернізації державної політики формування здорової нації.

На підставі викладеного доходимо таких висновків. Держава створює умови для розвитку здорової нації, активізуючи реформаційні процеси збалансованої розбудови спортивної індустрії, формуючи свідомість українського суспільства щодо адекватного розуміння завдань, котрі стоять перед кожною людиною, а також своєї ролі в реалізації європейського вибору України, просування ідеї єдності Європи, європейських цінностей і стандартів зі збереженням національних, історичних традицій.

Для розроблення й втілення ефективної стратегії розбудови спортивної індустрії на нашу думку, вкрай необхідною є оцінка ресурсного потенціалу (людського, інноваційного, інвестиційного, фінансового), формування та розвиток якісного соціального й людського капіталу, впровадження інноваційно-цифрових і маркетингових технологій управління в умовах динамічних змін. Крім того, у межах сталого соціально-економічного розвитку країни, орієнтованого на забезпечення прав і свобод людини та задоволення її потреб у коротко-, середньо-, довгостроковій перспективі, слід посилювати управління на принципах відкритості та взаємної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Handbook on the Economics of Sport / ed. by W. Andreff, S. Szymanski. Cheltenham : Edward Elgar, 2006. 797 p. URL: <https://doi.org/10.4337/9781847204073>.
2. Гець В. М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку : монографія / НАН України, ДУ “Ін-т економіки та прогнозування НАН України”. Київ : Академперіодика, 2020. 454 с. URL: <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.403.456>.
3. Двігун А. О. Децентралізація: упровадження нової системи адміністративно-територіального устрою. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3 (57). С. 30–36. URL: [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3\(57\)-30-36](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-3(57)-30-36).
4. Імас Є. В., Мічуда Ю. П. Тенденції розвитку сфери фізичної культури та спорту в умовах сучасного ринку. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 142–149.
5. Портер М. Е. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. М. : Альпина Паблишер, 2018. 947 с.
6. Global Health Observatory data repository / Database World Health Organization. 2018. URL: <http://apps.who.int/gho/data/node.main.A893?lang=en>.
7. Міжнародна хартія фізичного виховання та спорту від 21.11.1978 № 995-350 / ЮНЕСКО. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350?lang=uk#Text.
8. White Paper on Sport / Commission of the European Communities. 2007. July 11. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1389190214279&uri=CELEX:52007DC0391>.
9. Database / Database European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
10. Statistics Canada / Database Statistics Canada. URL: <https://www.statcan.gc.ca/eng/subjects/index?MM=1>.
11. Data and statistics / Database Centers for Disease Control and Prevention. URL: <https://www.cdc.gov/nccdphp/dnpao/division-information/data-stats/index.htm>.
12. National Public Finance Revenue Statement / Database Ministry of Finance of the People's Republic of China. URL: <http://yss.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/caizhengshuju/>.

13. Survey on Physical Education and Sports Facilities / Database Portal Site of Official statistics of Japan. URL: <https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&toukei=00402101&tstat=000001088795&second2=1>.

14. Browse statistics / Database Australian Bureau of Statistics. URL: <http://www.abs.gov.au/browse?opendocument&ref=topBar>.

15. Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 115. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>.

16. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація” : схвалена Указом Президента України від 09.02.2016 № 42/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/42/2016>.

17. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 04.11.2020 № 1089. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>.

18. Цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров’я нації” : затв. Указом Президента України від 01.09.1998 № 963а/98. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_21/pg_iwzsa/index.htm.

19. Якість населення: середня тривалість життя. URL: <http://moyaosvita.com.ua/geografija/yakist-naselennya-serednya-trivalist-zhittya/>.

20. Статистичний щорічник 2019 / за ред. І. Є. Вернера ; Державна служба статистики України. Київ, 2020. 209 с.

21. Про Державний бюджет України на 2021 рік : закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T201082.html.

References

1. Andreff, W., & Szymanski, S. (Eds.). (2006). *Handbook on the Economics of Sport*. Cheltenham: Edward Elgar. DOI: 10.4337/9781847204073.

2. Heyets, V. (2020). *The phenomenon of instability as a challenge to economic development*. Kyiv: PH “Akademperiodyka”. DOI: 10.15407/akademperiodyka.403.456 [in Ukrainian].

3. Dvигun, A. A. (2019). Decentralization: implementation of a new system of administrative and territorial structure. *Economic Herald of the Donbass*, 3 (57), 30–36. DOI: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-30-36 [in Ukrainian].

4. Imas, Ie. V., & Michuda, Iu. P. (2015). Age peculiarities of physiological standardization of physical loads. *Theory and Methods of Physical Education and Sports*, 2, 142–149 [in Ukrainian].

5. Porter, M. E. (2018). *International competition: Competitive advantages of countries*. Moscow: Alpina Publisher [in Russian].

6. Database World Health Organization. (2018). *Global Health Observatory data repository*. Retrieved from <http://apps.who.int/gho/data/node.main.A893?lang=en>.

7. UNESCO. (1978). *International Charter of Physical Education and Sport* (Act No. 995-350, November 21). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350?lang=uk#Text [in Ukrainian].

8. Commission of the European Communities. (2007, July 11). *White Paper on Sport*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1389190214279&uri=CELEX:52007DC0391>.

9. European Comission. (n. d.). *Database*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

10. Database Statistics Canada. (n. d.). *Statistics Canada*. Retrieved from <https://www.statcan.gc.ca/eng/subjects/index?MM=1>.

11. Database Centers for Disease Control and Prevention. (n. d.). *Data and statistics*. Retrieved from <https://www.cdc.gov/nccdphp/dnpao/division-information/data-stats/index.htm>.
12. Database Ministry of Finance of the People's Republic of China. (n. d.). *National Public Finance Revenue Statement*. Retrieved from <http://yss.mof.gov.cn/zhengwuxinxi/caizhengshuju/>.
13. Database Portal Site of Official statistics of Japan. (n. d.). *Survey on Physical Education and Sports Facilities*. Retrieved from <https://www.e-stat.go.jp/stat-search/files?page=1&toukei=00402101&tstat=000001088795&second2=1>.
14. Database Australian Bureau of Statistics. (n. d.). *Browse statistics*. Retrieved from <http://www.abs.gov.au/browse?opendocument&ref=topBar>.
15. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *State target social program for the development of physical culture and sports for the period up to 2020* (Decree No. 115, March 1). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF> [in Ukrainian].
16. President of Ukraine. (2016). *National strategy for physical fitness in Ukraine until 2025 "Physical activity – a healthy lifestyle – a healthy nation"* (Decree No. 42/2016, February 9). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/42/2016> [in Ukrainian].
17. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). *Strategy for the development of physical culture and sports for the period up to 2028* (Decree No. 1089, November 4). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
18. President of Ukraine. (1998). *Targeted comprehensive program "Physical Education – Health of the Nation"* (Decree No. 963a/98, September 1). Retrieved from http://www.uazakon.com/documents/date_21/pg_iwgzsa/index.htm [in Ukrainian].
19. Population quality: average life expectancy. (n. d.). Retrieved from <http://moyaosvita.com.ua/geografija/yakist-naselennya-serednya-trivalist-zhittya/> [in Ukrainian].
20. Verner, I. Ie. (Ed.). (2020). *Statistical Yearbook 2019*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *About the State Budget of Ukraine for 2021* (Act No. 1082-IX, December 15). Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T201082.html [in Ukrainian].